

vot at v přírodě či společnosti. V Staré době církev ovládne všechny život duševní, at pro své účely neb pro celou společnost. I v reformaci učitelé jsou vlastně duchovní. Teprve Nová doba přináší v tomto směru obrat: školství se odcírkévňuje a úkoly jeho přejímá stát. Odtud obrat v našem životě: zlaicisování společenského života. To však zase neznamená, že staré útvary a ideje by ustaly úplně.

26. Zbývá pojmenovati a tak slovem charakterisovati jednotlivá období. Z kterého odboru vzíti přílehlavé slovo? Z dějin politických, právních, školských, církevních, umění výtvarného?

První dvě období je nejlépe charakterisovati slovem *křesťanská* období *prvokřesťanské* a *starokřesťanské*, třetí období má ustálený název: *reformace*, čtvrté: *protireformace* nebo *reformace katolické*. Celá Stará doba je dobou *křesťanskou* v našich dějinách.

Pro Novou dobu — příliš krátkou — zatím netřeba názvu. Věky najdou si název sám. Možno tu mluvit do r. 1918 o uvolnění — snášelivosti — náboženské a po té o náboženské svobodě.

27. Rozeznáváme tedy tři doby českoslov. v dějinách náboženských:

I. Pravěk — 863, II. Stará doba — 1781, III. Nová doba.

Období Staré doby:

1. prvokřesťanské 863—1200;
2. starokřesťanské 1200—1415;
3. reformace 1415—1620;
4. protireformace či reformace katolické 1620—1781.

Období Nové doby:

1. náboženské snášelivosti 1781—1918;
2. náboženské svobody 1918—.

F. Kalous.

František M. Huřík

O DURYCHOVĚ „BLOUDĚNÍ“).

Románová trilogie Jaroslava Durycha podává vzrušený obraz první polovice třicetileté války, v níž osud habsburského rodu rakouského a tím též budoucnost Českého království byly úzce spjaty s vojenskými a politickými činy frýdlantského pána Albrechta z Valdštejna. Válka tato nebyla jen řadou šarvátek o dynastické zájmy rakouské, nýbrž jednalo se v ní o vládu papežského nebo protestantského náboženství nad mnohými národy. Šlo skutečně o válku evropskou a Durych to dovede poutavě připomenout nejen střídáním kulís, nýbrž i evokací příznačných událostí.

*) Jaroslav Durych: *Bloudění*. Větší valdštejnská trilogie. 1933. Melantrich, Praha. Čtvrté vydání. Tři díly po 28 Kč. (Str. 280 + 324 + 336).

Pásmo dějstev začíná přípravou na staroměstskou popravu, při čemž duchovní pánové se těší na rozdělení světských statků krvavě potrestaných rebelů. Císař přijíždí do Prahy a dá si vypravovat o vítězství na Bílé hoře. Římská hierarchie i řádoví mniši provozují vysokou politiku. Čtenáři se odhaluje úloha dvorských stvůr a může sledovat závatnou kariéru českého šlechtice takřka až ke koruně královské. Je tu líčena noc s pekelnými příhodami na okraji rebelie selské. Dvorské i kněžské intriky způsobují Valdštejnovo ponížení po řadě vítězství. Sasové vracejí českým eksulantům naděje na staré pořádky v království. Přichází dobývání Magdeburku. Valdštejn pokořený rozhoduje se čelit vítěznému vojsku krále Gustava Adolfa, který padá v bitvě u Lützen. A nakonec čeká frýdlantského vévodu zákeřná smrt, kterou mu připravili jeho podřízení, jimž žil už příliš dlouho. Nevyčerpal jsem tím dějového bohatství románu.

Do popředí dějinných scén dostávají se v „Bloudění“ dva mladí lidé, Andělka a Jiří, aby zrcadlili ve svém určení konečné vítězství lásky, jejíž počátek je na pozemské pouti, ale konec v říši nadsvětelné. Jiří je neklidný světoběžník s českou rebelskou krví, vyhledávající z oblíby k bláznovským přeludům nebezpečí smrti na bludných cestách, při čemž je pouhým stínem kavalírského zjevu Valdštejnova. Je štěstím Jiřího, že mu nebesa seslala anděla strážného ve španělské prosté dívce s duší královskou, která si jej zamilovala láskou vykupující. Říše nebeská a pekelná zasahují v románě Durychově do lidského života. Podle mého soudu chtěl v něm Durych odhalit propastný úděl milujících se duší, z nichž jedna pomáhá Bohu vyrvatí duši druhovu ze spárů dábelských.

Autor „Bloudění“ pohrdá Ferdinandem II., jako jím pohrdal pán frýdlantský, přece však pozoruje tragiku národního osudu českého v době třicetileté války s jiného břehu, než byl ten, na němž stála většina předbělohorských Čechů. Podle Durycha v románě bloudí především čeští eksulanti, jimiž ohavně a utrhačně pohrdá. Ale nad kterou dějinnou skupinu se spisovatelovo ingenium posupně nešklebí? Prostý lid občanský, vojenský i selský častuje nadávkami. Císařem, jeho zpovědníky, kurfiřty a generalitou opovrhne pro jejich proradnost. Vévodu frýdlantského sice obdivuje, ale přece i ten vlastně bloudí a zamotává se do sítě svých omylů, jež mu vzaly rodinu, lidskou čest a nakonec též život a statky. Jediný, kdo nebloudí, jest Andělka.

Třicetiletá válka nebyla jen nekonečně dlouhým potýkáním pomatenců. Šlo v ní také o vítězství jedné ze dvou odchylných formulací křesťanské víry. Přes všechny omylné počiny Albrecht z Valdštejna i král Gustav Adolf něco chtěli. Je překvapující, že se z Durychova románu dovídáme více o tom, co s hlediska věčnosti trvalého chtěl severský Gedeon než Valdštejn. Úřední představitel papeženského religiónu zpodobil Durych s tvářností in-

fernálně záluždnou. Duchovní pánové nesmějí scházet při žádné zrádné kejkli. Obludnost kněžské cti mohl naznačit jen autor se vzácnou vlastní zkušeností, která obyčejným smrtelníkům, díky vítězství zednářských zásad, začíná být nedostupná. Nemohu vidět do Durychova nitra, nevyznaje se v praktikách zpovědnických. Avšak z toho, co sám naznačil k veřejnému odhalení, zdá se vyplývat, že protestantští predikanti se sdílejí o jeho opovržení s preláty a mnichy církve římské. Bylo by příliš optimistické se domnívat, že „Bloudění“ pomůže v očích myslícího člověka rehabilitovat tuto církev.

Základní postava románu je Andělka, bytost sice smyšlená, ale živoucí, skutečná a uchvacující, i když v dějinách zrání její duše jsou prvky pohádkové. Andělka je mimo svého zpovědníka jediný člověk v celé románové trilogii, který jasnozřivě předjímá svůj jedinečný úkol ve věčnosti, jejíž první hodiny již odbily. Durychovi roste hrdinka románu z duchovního a světeckého dědictví španělského katolictví. Španělka podle místa narození stala se ze záměrného rozhodnutí nositelkou českého smutného údělu národního i osobního, když jí k tomu ukázal cestu poustevník ve snahách nad svatyní montserratskou ve chvíli svátostného rozhřešení.

Andělka Durychova „Bloudění“ obětovala krásu svého mládí a hrdinství své duše, aby přivedla Jiříka aspoň v hodině smrti před tvář boží jako svého chotě. A tu se mně jeví z vnitřní logiky románu čin sebeoběti Andělkiny jako skutek vrcholného a obecně křesťanského milosrdenství a nikoliv jako symbolisace víry římskokatolické.

Podobný heroismus víry nemusel zrát nutně pouze z duchovní mízy španělského katolictví. Zkušenost montserratská mohla se stejně dobře odehrát v čase omilostnění před ikonou a poustevníkem pravoslavným nebo před českobratrským kazatelem, služebníkem Slova. Musíme však počítat se skutečností, že se její konečné určení datuje od rozhřešení nad svatyní montserratskou.

Rozumím-li románu, Durych jím chce říci: Co se nepodařilo v péči o spásu duší hierarchii duchovní, panstvu světskému a jeptiškám ze stavu šlechtického, podařilo se služebnicí s duší královskou. Andělka je více než Valdštejn v říši ducha. Měla proto právo odvésti Jiříka z brány chebské, aby jej zachránila životu před hodinou maškarády s mrtvolou poníženého frydlantského pána, kdyby si byl dal říci a uposlechl. Durychova Andělka je ovšem věřící katolička. A proto její zrození v díle básnickém je připočteno k dobru jejímu religionu.

Durychovi se nepodařilo najít jedinou nebloudící a křesťansky vznešenou osobnost v prvních letech třicetileté války, která by se mohla vyznačovat jako představitelka vítězné papeženské církve úrovní obdobnou předbělohorské české náboženské kultuře, jejímž výkvětem byl Jan Amos Komenský. Durych musel

utěci před proradnou úlohou římských kněží do výhně své vášnivě a absolutně postulující duše, aby v Andělce katolické církvi přiřaroval nepravděpodobný, protismyslný, ale pochmurně krásný zázrak.

Andělka je ovocem filiace básnické, výtvořem mučící touhy po bytostné jsoucnosti nadějí neuskutečněných. Při tom nelze spisovateli odpustit, jak nerytířsky zatočil s pyšnou a nešťastnou Zimní královnou, která do smrti se nevzpamatovala z příšer, jež jí pronásledovaly za její touhu po české koruně. Alžběta Falcká, smutný dar země anglické Českému království, dostala se v režii Durychově dál než se scény, aby mohla triumfovat jeho andělská vídina, ožvlá v úchvatné fábuli o lásce trůnější než smrt.

Láska Andělčina k Jiřímu je nadlidsky čistá a v trpělivosti odevzdaně čekající. Andělka je pokorná dívka Páně, neohlížející se na časné konce, poněvadž u dětí božích nemohou být poslední věci horší prvních. Zůstává klidná v ječících bouřích válečných a nepohne se proti úděsným šklebům pekelných nástrah. Durych v ní vytvořil mravně svrchovaný typ ženské duše, zakořeněný v jistotách, na nichž spočívá smysl světa. Co mohlo většího čekat Valdštejna při celém jeho válečnickém mistrovství a finančnické genialitě, i kdyby se nepřepočítal s korunou královskou ve srovnání s výsostným posláním této služebnice Krále králů?

Básník vypravuje v osudu Andělčiny neuvěřitelné příběhy o růstu dcery boží mezi rozpoutanými běsy. Převtěluje před očima lidskýma ideál nadzemské svatosti v živou, skutečnou, jednající bytost a povyšuje ji na typ člověka, který ve zmatcích života i v neštěstí žije na pokraji ráje, poněvadž pronikl tajemství jedině potřebného cíle.

Historický román český měl zvláštní výchovnou a duchovně učitelskou funkci od dob národního obrození. Probouzel radost z reformačního údobí a naříkal nad staletým útiskem poroby, v němž národu byla vyrvána domácí náboženská víra. Durych ve svém románě přehodnocuje ustálené představy o minulosti národní podle katolické filosofie dějin. Snad mnohého zmate svým nepředstíraným pohrdáním lidmi katolickými i protestantskými. Stačí mu asi, aby zrelativisoval průměrnému českému vzdělanci pravdu o slávě česko-bratrství a o ubohosti doby temna. Česko-bratrství se v Durychově mentalitě, již se ideově ztotožnil s vítěznou církví římskou, proměňuje v révu trpné zbabělosti a jen nepatrný záblesk z jeho duchovní velebnosti proniká do jeho románového díla citátem z Komenského Labyrintu světa a ráje srdce. Durych vyzdvihuje v siločarách Andělčiny duše katolickou aktivitu, rád zbožnosti a spjatost se životem věčným: Španělská katolička musí spasit českého zmateného a neukázněného rebela a dopomoci mu před bránu nebeskou! Kolika českým rebelům však Andělčini nerománovní souvěrci ze všech kon-

čin Evropy pomohli k branám pekelným, je problém, na nějž román odpovědi neposkytuje.

Spravedlnost nutí přiznat, že evokační schopnost Durychova, jeho dušezpytný klid a mistrovství slova vytvořily v „Bloudění“ významné dílo novodobé české prózy. Starší historický román český nemůže se s ním měřit výškou uměleckého výboje ani hloubkou ideového ručitelství za kreaci díla, zvláště pokud jde o práce, pojednávající o téže epoše dějinné. Naši předkové za to nemohou, že se Durych zatím dostal už dále. Dostat se nad Bloudění nebude malíčkost.

F. M. Hník.

ESCHATOLOGIE BHAGAVADGITY.

Surendranath Dasgupta.

Gita je pravděpodobně nejranější dokument, kde nalézáme určité vyjádření myšlenky o nepomíjející existujících věcí a o nemožnosti vstupu ne-existence do řádu existujících realit. Praví, že to, co neexistuje, nemůže se stát skutečným, a to, co existuje, nemůže přerušit svoje trvání. V moderních dobách slyšíme o principu zachování energie a o principu zachování hmoty. Princip zachování energie je jasně doložen ve Vyasa-bhasya, ale myšlenka zachování hmoty není nikde určité vyjádřena. Vedanta i Samkhya mají základem své filosofie ontologický princip, známý jako sat-karya-vada: následek má svou existenci již v příčině. Vedanta tvrdí, že následek je pouhý jev a nemá skutečné existence; jediné příčina je skutečně existující. Samkhya na druhé straně učí, že následek je pouze modifikací kausální substance. Není neexistenční, ale je oddělen od příčiny, nemá samostatné existence; možno tedy říci, že následek existuje v příčině před počátkem příčinného procesu (karana-vyapara). Oba systémy, Samkhya i Vedanta, pokoušely se prokázatí svoje these, ale žádný z nich si neuvědomil, že jejich nauky vycházejí z apriorních předpokladů, na nichž princip zachování energie a zachování hmoty spočívá, jež však těžko se dají doložit posteriorní ilustrací. Tak Samkhya praví, že následek existuje v příčině, jelikož, kdyby tomu tak nebylo, nebylo by důvodů, proč určitý druh následků, jako na př. olej, by mohl býti vyroben pouze z určitých druhů příčin, na př. ze sezamu. Že určitý druh následků může býti způsoben jen určitým druhem příčin, není ve skutečnosti důkazem pro sat-karya-vada, ale obsahuje tuto nauku; tak sat-karya-vada spočívá na apriorním principu, jak je formulován v Gítě: to, co existuje, nemůže zahynouti, a to, co neexistuje, nemůže vstoupiti v řád bytostí. (Gita II, 16.) Gita se nepokouší dokazovati tento předpoklad, ale po-